

NOTES SOBRE L'ARXIU DE LA COMUNITAT DE BENEFICIATS DE SANTA MARIA DE MONTBLANC ABANS DE LA GUERRA DELS SEGADORS

Gabriel SERRA i CENDRÓS

Francesc Badia, en la seva esplèndida *Guia turística de Montblanc*, assenyala que a la part superior de la sagristia de l'església de Santa Maria hi ha un espai, actualment buit, que havia estat ocupat anteriorment per l'Arxiu Parroquial i, encara abans, per l'*Schola Cantorum*.¹ Doncs bé, durant els treballs d'inventari de l'Arxiu Parroquial, que portem a terme actualment, han aparegut tot un seguit de documents que donen notícia de l'existència i la ubicació d'un primitiu arxiu de Santa Maria.

L'estiu de l'any 1642 Montblanc va patir diversos saqueigs per part de les tropes combatents en la guerra dels Segadors.² Un dels més greus va tenir lloc el dia 23 de setembre. Tal com assenyala molt encertadament Josep M. Porta en el seu llibre *Montblanc*,³ aquest dia es van cremar diversos arxius

¹ BADIA BATALLA, Francesc. *Guia turística de Montblanc*. Montblanc: Impremta Requesens SCP, 1992, pàg. 71.

² Sobre aquests fets podeu veure GÜELL JUNKERT, Manel. "La Conca de Barberà i la Baixa Segarra en flames. La campanya de Lleida de 1642". *Recull 3*. Santa Coloma de Queralt: Associació Cultural Alt Gaià, 1994, pàgs. 141-153. I del mateix autor, "Els assalts a la vila ducal durant la Guerra dels Segadors", *L'Espitllera*. Montblanc: núm. 93-94 (novembre-desembre 1994), pàgs. 35-36.

³ PORTA BALANYÀ, Josep Maria. *Montblanc*. Valls: Cossetània Edicions, 2000. (La Creu de Terme, 8), pàg. 44.

de la vila: el municipal, el de l'hospital de Santa Magdalena i els tres que hi havia a l'església de Santa Maria.⁴ La fúria de les tropes arribà a tal extrem que fins i tot van matar un oficial de les seves mateixes forces que intentà deturar el pillatge dels edificis religiosos.⁵

La destrucció de l'Arxiu Parroquial fou un fet d'un abast administratiu molt important. Fins al punt que és present en molts dels documents generats immediatament després d'aquells fets: "[...] antes de la crema del archiu [sic] que fessen los castelans [sic] en lo any 1642 [...]"⁶, remata, per exemple, una nota al final d'un volum de comptes de la comunitat de preveres.

Fins ara, s'havia donat per suposat que l'arxiu esmentat estava situat en algun lloc indeterminat a l'interior de l'església. Però la documentació que presentem dibuixa un altre panorama. Segons indiquen clarament els documents, l'arxiu era una construcció pròpia, independent tant de l'església com de qualsevol altra instal·lació eclesiàstica (abadia, escrivanies, etc.) Val a dir, però, que el turó del Pla de Santa Bàrbara formava una mena de conjunt on s'agrupaven, al voltant de l'església de Santa Maria, les construccions administratives eclesiàstiques, les residències dels clergues de la comunitat o el mateix cementiri primitiu de la vila.⁷

Els saqueigs de la vila (i de les dependències religioses), però, no van acabar aquell fatídic mes de setembre, la qual cosa va dificultar-ne la reconstrucció. Així, un mes més tard, a finals d'octubre, les tropes castellanes tornen a entrar a l'església per endur-se els diners que la comunitat guardava al Tacasi i també la tela i les robes de la sagristia i de l'església.⁸

Finalment, el 1643 la comunitat de preveres va poder emprendre una sèrie de reformes i d'adquisicions per a l'església parroquial per pal·liar les

⁴ Porta, seguint documentació dels segles XVII i XVIII, assenyala que a Santa Maria hi ha constància de l'existència de tres arxius: el del plebà, el de la sagristia i el de la comunitat de beneficiats. L'arxiu de la sagristia (conegut com el *Tacasi*) es va crear l'any 1570, amb la supressió de la dipositaría i la creació del Tacasi. Sobre l'existència dels tres arxius parroquials veieu: SERRA CENDRÓS, Gabriel. "La parròquia de Santa Maria de Montblanc a primers del segle XIX". *Aplec de Treballs*, núm. 18. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 2000, pàgs. 80-81.

⁵ GUÉLL JUNKERT, Manel. "Els assalts...". *Op. cit.*, pàg. 35

⁶ Arxiu Parroquial de Montblanc (en endavant APM), Registre (en endavant Reg.) número 050.00/00, Llibre de comptes de la comunitat de preveres, 1646-1649, *s/f*.

⁷ Sobre l'evolució primerenca de Santa Maria i el seu entorn podeu veure l'article de FELIP SÁNCHEZ, Jaume. "La primitiva església de Santa Maria de Montblanc". *L'Espitllera*. Montblanc: núm. 96 (1995), pàgs. 34-35.

⁸ APM, Reg. 003.01/09, Esborrany de capítols de la comunitat de preveres, Acta del capítol del dia 29 d'octubre de 1642.

destrosses de l'any anterior. Entre el material adquirit hi havia “una caixa per a recollir y guardar les escriptures de la Rvt. Comunitat en lo interin que falte a fer lo Arxiu.”⁹ Queda clar, doncs, l'abast devastador dels fets de l'any anterior i que en aquells moments la comunitat no disposava encara d'un espai físic per guardar la seva documentació i havien de construir-ne (“fer-ne”) un de nou.¹⁰

Molt probablement aquest nou espai destinat a l'arxiu de la comunitat es va bastir pels volts de l'any 1656 al lloc esmentat anteriorment per Francesc Badia. Així sembla que ho indica una nota localitzada als llibres de comptes del Tacasi de la parròquia,¹¹ en què la comunitat acorda destinar diners específicament per “obrar lo archiu” darrere de l'altar major, a l'espai indicat per Francesc Badia a l'inici d'aquest article.

Aquest retard tan gran a l'hora de bastir el nou arxiu fou degut al fet que, entremig, va continuar la guerra (amb el setge de la vila de l'any 1646 inclòs) i els seus pillatges; hi hagueren epidèmies; la parròquia va veure canviar diversos cops el seu plebà (1645, 1647, 1648), i, sobretot, al fet que el juliol de 1651 l'exèrcit castellà va intentar volar el recinte emmurallat de la vila i la mateixa església parroquial de Santa Maria, raó per la qual la comunitat va centrar els seus esforços en la reconstrucció del temple.

Una nota molt posterior ens proporciona la primera pista del lloc on era situat l'arxiu destruït el 1642. L'any 1690, Mn. Francesc Comes demana a la comunitat de preveres que li cedeixin, per mitjà d'establiment emfitèutic, un pati just al costat de casa seva. Mercès a aquesta sol·licitud sabem que “Devant la porta de la Iglesia Parroquial de esta vila té la Comunitat un patio que està derruit *que era lo Arxiu* ques cremaren los papers...”¹²

Es refereix, sens cap mena de dubte, a l'Arxiu Parroquial cremat cinquanta anys abans. El document descriu l'estructura i la propietat de la casa de Mn. Comes i del pati: “que fins al primer sostre és del Rt. Francesc

⁹ APM, Reg. 003.02/14, Llibre de capítols de la comunitat de preveres, 1643-1644, s/f, Acta del capítol del dia 10 de setembre de 1643.

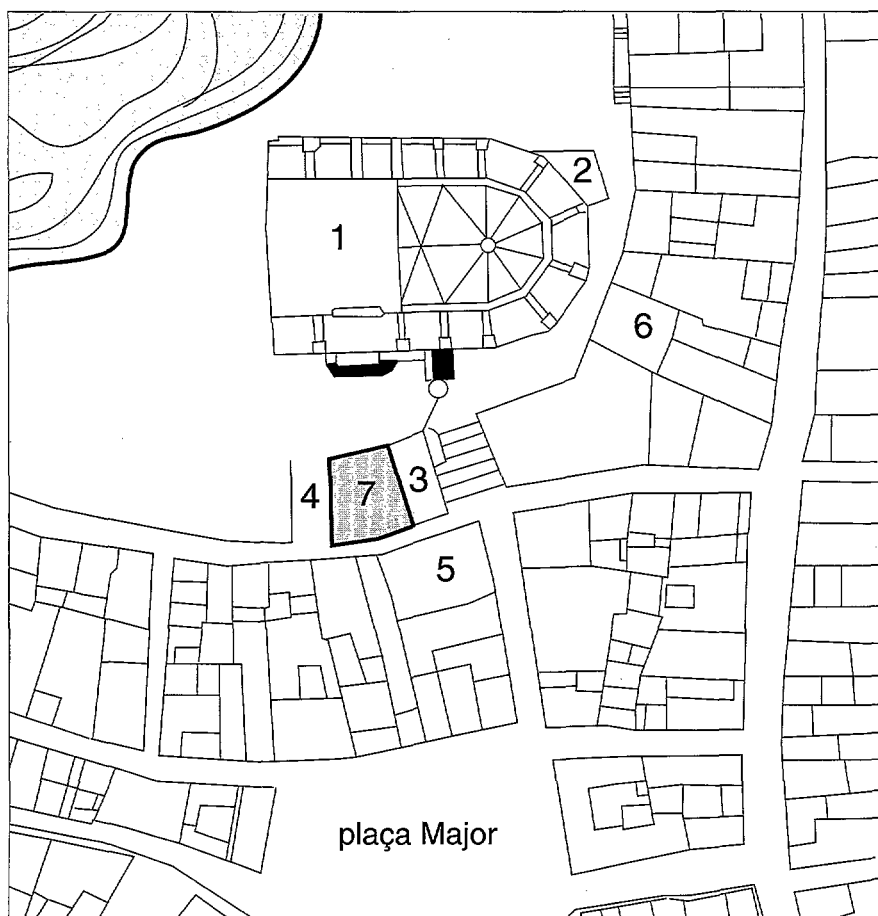
¹⁰ Sobre la destrucció dels arxius a la demarcació de Tarragona poden veure el magnífic treball dels arxiviers GRAU PUJOL, Josep Maria Tomàs; GÜELL JUNKERT, Manel. “La crònica negra de la destrucció dels arxius a la demarcació de Tarragona”. *Lligall* (Barcelona), núm. 18 (2001), pàgs. 65-120.

¹¹ APM, Reg. 076.01.00, Llibre de sortides del Tacasi. F 128.

El 13 de febrer de 1656 “se fan bones de eixides 90 lliures 6 sous les quals gasta lo clero ab decret de don Diego Rebolledo en obrar lo archiu tras lo altar major”.

¹² APM, Reg. 042.01/00. Carta de 13 de maig de 1690. (Núm. 114). La cursiva és de les citacions, llevat la de les lletres recompostes, que és nostra.

Ubicació aproximada de l'antic arxiu de la comunitat de preveres (abans del 1642)

Adaptació del plànol escala 1:1.000 de l'ICC al Montblanc de finals del segle XVII i inicis del segle XVIII.

1. Església de Santa Maria
2. Abadia (rectoria i plebania)
3. Casa Mn. Francesc Comes (s. XVII)
4. Carrer de l'Estudi Major
5. Casa de Mn. Llorenç Magrinyà (s. XVIII)
6. Antigues escrivanies
7. Espai on probablement se situava l'arxiu de la comunitat de preveres

Comes [...] y de dit sostre en amunt era de la Comt. Com dit patio era contiguo a la casa de dit Mn. Comes y hage demanat a la Comt. si sai volia establir [...]”.

Seguint aquest document podem concloure que a partir d’una data indeterminada i fins al 1642 l’Arxiu Parroquial estava situat fora de l’església, en un edifici tot just davant de la porta del temple. I és a partir d’aquesta data que l’arxiu es trasllada per instal·lar-lo a l’interior de l’església. Aquesta construcció va ser totalment destruïda el setembre de 1642, fins al punt que el 1690 era un pati ple de runa.

Un document de 1733 corrobora la informació continguda en aquest primer i en concreta encara una mica més la ubicació.¹³ Es tracta d’una sol·licitud de Mn. Llorenç Magrinyà, el qual, “[...] tenint una casa situada prop la Parroquial Iglésia de esta Vila” demana permís per “obrir una finestra” a “la part que dóna ab un pati propi de V.R.”. La resposta de la comunitat és positiva en tots els sentits, ja que li donen permís per “obrir una finestra ab reixa en la casa té al peu de les escales de Iglésia [...] en lo pati de dita Ct. davant las scalas de la Iglésia que antigament era lo Arxiu de la Rt. Comunitat”.

La casa de Mn. Llorenç Magrinà, segons el cadastre de 1731 publicat per Josep M. Porta, era situada al carrer de Santa Maria (avui carrer Hortolans), cruïlla amb el carrer Solans.¹⁴ Això concorda amb la ubicació aproximada que es dóna en el document de 1733.

En aquest cadastre s’assenyala que davant per davant de la casa de Mn. Magrinyà hi ha una única casa, de quatre plantes, propietat de Joan Baptista Bellver. No és gens forassenyat, doncs, pensar que aquesta casa, a les acaballes del segle XVII, podria haver estat propietat de Mn. Francesc Comes.

I, combinant els dos documents, podem assenyalar que fins al 1642 l’Arxiu Parroquial era davant les portes de Santa Maria, davant la casa de Mn. Magrinyà, i al costat de la de Mn. Comes.

Per últim, queda encara un darrer punt per concretar: quina documentació es conservava en aquest arxiu destruït el 1642.

Hem assenyalat anteriorment que Josep M. Porta, seguint l’esquema de l’organització administrativa de la parròquia dels segles XVII i XVIII, indica

¹³ APM. Reg. 035.02/00. Llibre d’actes de capítols de la Comunitat de Preveres, F 76v.-77. Conté annexat l’ofici de sol·licitud.

¹⁴ PORTA BALANYÀ, Josep Maria. *La vila de Montblanc en el segon quart del segle XVIII*. Montblanc: Departament de Cultura de la Generalitat, 1986, pàg. 165.

que aquest mateix any es van destruir tres arxius eclesiàstics ubicats a Santa Maria: el del plebà, el de la sagristia i el de la comunitat de preveres. Els dos primers molt probablement tenien un volum de documentació significativament menor si es compara amb el de la totpoderosa comunitat de preveres. Això fa pensar que es podien custodiar a les seves mateixes dependències (l'abadia, o "plebania" com és coneguda popularment pels montblanquins, i la sagristia). Per contra, el volum de documentació gestionat per la comunitat de preveres havia de ser impressionant. Per tant, és lògic pensar que tingués una dependència específica, de la mateixa manera que tenia un clergue-arxiver encarregat exclusivament de la seva guarda i custòdia. Per altra part, hi ha un altre element que possiblement cal tenir en compte: les referències testimonials sobre la destrucció de l'arxiu l'any 1642 són sempre en documents de la comunitat i serveixen per al·legar la manca de documentació anterior, la falta d'antecedents.

Tot aquest conjunt de fets ens porten a plantejar la hipòtesi segons la qual aquest edifici seria l'arxiu de la comunitat de preveres. També cal recordar que posteriorment, i durant segles, l'organització de la parròquia va continuar mantenint la separació documental: la comunitat gestionava el seu arxiu (darrere l'altar major); el plebà tenia el seu a la plebania, i a la sagristia es guardava l'arxiu del "*tecasio del Deanato*".¹⁵

¹⁵ SERRA CENDRÓS, Gabriel. *op. cit.*, pàgs. 80-81.